

185
RADMILA BODRIČ
Filozofski fakultet u Novom Sadu

GLAGOLSKI VID I TIP GLAGOLSKE SITUACIJE U ENGLESKOM I SRPSKOM JEZIKU

Predrag Novakov, *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*, Novi Sad, Futura publikacije, 2005, 148

Monografija prof. dr. Predraga Novakova *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku* (koja je 2005. godine objavljena u izdanju Future publikacije, Novi Sad) predstavlja veoma vredno ostvarenje koje se bavi sinhronim izučavanjem mesta i uloge glagolskog vida i tipa glagolske situacije (*Aktionsart*) u glagolskim sistemima savremenog engleskog i srpskog jezika. Ova iscrpna studija, koja dolazi kao rezultat sinteze plodnog iskustva autora i dugotrajnog i predanog praćenja stručne literature u svetu i kod nas, jeste prerađena doktorska disertacija koja je pod naslovom *Glagolski vid i Aktionsart u engleskom i srpskom jeziku* odbranjena na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu u martu 1992. godine. Tokom prerade prof. dr. Predrag Novakov izostavio je poglavlje koje se zasnivalo na tada aktuelnoj varijanti modela generativne gramatike („teorija upravljanja i vezivanja”- *“government and binding”*), koje će, kada bude prerađeno, objaviti kao posebnu celinu.

Struktura studije, ukupnog obima od 148 strana, obuhvata pet poglavlja: 1. Uvod, 2. Osnove za reinterpretaciju glagolskog vida i tipa glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku, 3. Glagolski prefiksi u srpskom jeziku i tip glagolske situacije, 4. Engleski jezik, Glagolski vid i tip glagolske situacije i 5. Zaključak. Na kraju knjige nalazi se opširan spisak citirane literature (str. 142-148).

U prvom, uvodnom poglavlju autor daje vrlo opsežan kritički pregled postavki i stavova u vezi sa dvema proučavanim kategorijama – glagolskim vidom i tipom glagolske situacije (*Aktionsart*). Na samom početku autor predočava da je ovo izuzetno složen deo glagolskog sistema i upravo zbog te složenosti ova tematika je često obradivana. Brojni autori pokušavali su da je osvetle sa različitih strana i u okviru različitih jezičkih teorija i modela, iz kojih su proizlazila vrlo protivrečna gledišta koja su se ticala tretmana i terminologije proučavanih kategorija. U poslednjih tridesetak godina prvenstveno su učinjeni pokušaji da se terminologija ujednači, da

se glagolski vid razluči od tipa glagolske situacije, kao i da se kompleksna problematika prouči u okviru univerzalne teorije, uz korišćenje primera iz što više jezika. Suočavajući se sa tako složenim problemom, autor se opredelio za najispravniji put – pošao je od saznanja od kojih se došlo u novijim tipološkim studijama, potom je postavio definicije kategorija u okviru kojih je izvršena analiza engleskih i srpskih glagolskih leksema i glagolskih fraza, a zatim su u proučavanim jezicima traženi zajednički elementi. Na taj način, rezultati proučavanja sistematizuju se na dva nivoa – na nivou pojedinačnih jezika (engleskog i srpskog glagolskog sistema), kao i na opštijem nivou koji podrazumeva teoriju glagolskih sistema generalno uzevši.

Uvodno poglavlje je, s pravom, podeljeno u tri distinktivne celine: u prvom delu dve proučavane kategorije prikazuju se u okviru opštih, tipoloških studija, drugi deo bavi se proučavanjem tih kategorija u anglističkoj, a u trećem delu u serbokroatističkoj literaturi. Autor polazi od opšte definicije glagolskog vida koju daje B. Comrie po kojoj glagolski vid predstavlja gramatičku kategoriju koja omogućava da se situacija predstavi kao celina (perfektivnost) ili struktura (imperfektivnost). Potom se konstatuje da novija literatura tretira tip glagolske situacije kao leksičku kategoriju koja se odnosi na način realizacije glagolske situacije, na prirodu te situacije, i predstavlja njene objektivne karakteristike. Od mnogih leksičkih klasifikacija glagola o kojima autor kritički raspravlja, najpodobnija je Vendlerova klasifikacija budući da uzima u obzir određene opšte komponente iz semantičke strukture glagola, a i primenjivana je i na srpski jezik. Po Vendlerovoj klasifikaciji, koja predstavlja osnovno autorovo polazište za preciznije definisanje tipa glagolske situacije (*Aktionsart*), glagoli i glagolski izrazi svrstani su u aktivnosti (*activities*), stanja (*states*), ostvarenja (*accomplishments*) i dostignuća (*achievements*).

Pored klasifikacije Z. Vendlera prihvata se i pristup L. Brinton da se Vendlerovi tipovi glagola definišu pomoću tri distinktivna obeležja: *stativnost*, *trajanje* i *cilj* (izuzeto je četvrto obeležje *voljnost* koje je već određeno obeležjem *stativnost*).

U drugom poglavlju razmatraju se suštinske razlike u glagolskim sistemima engleskog i srpskog jezika, što pruža mogućnost za moguću reinterpetaciju glagolskog vida i tipa glagolske situacije (*Aktionsart*) u ova dva jezika. Uz primenu Vendlerove klasifikacije i određenih sintaksičkih testova, autor dolazi do zaključka da su u srpskom jeziku ove dve proučavane kategorije jasno formalizovane još u leksikonu, dok ih u engleskom jeziku glagolske lekseme i glagolski izrazi stiču tek u glagolskoj frazi i odgovarajućem kontekstu. Posebno se ističe činjenica da u engleskom jeziku „važnu, a ponekad i presudnu ulogu u određivanju celokupnog značenja glagolskog izraza ima kontekst, odnosno modifikacija na sintaksičkom nivou“ (str. 44). Sve istraživane kategorije potkrepljene su veoma ilustrativnim i reprezentativnim primerima, što daje težinu radu i istraživanju uopšte.

Budući da je redosled izlaganja uslovljen osobinama jezika koji se proučavaju, u trećem poglavlju prikazuje se situacija u srpskom, a u četvrtom poglavlju u engleskom jeziku. Dakle, u trećem poglavlju detaljno se analizira

srpski deo korpusa, koji se sastoji od glagola nastalih prefiksacijom osnovnog glagola, i njihovih engleskih prevodnih ekvivalenata. Prilikom izbora prefiksa vodilo se računa o frekventnosti, tako da je autor odabrao deset najfrekventnijih prefiksa (*do-*, *za-*, *iz-*, *na-*, *od-*, *po-*, *pre-*, *pro-*, *s(a)-*, i *u-*), s tim što neki glagoli imaju samo prefiks, a neki i dodatni sufiks/infiks. Detaljnom analizom velikog uzorka (oko 3600 srpskih glagola s prefiksom) autor argumentovano zaključuje da prefiksacija u srpskom jeziku ima i leksičku i gramatičku funkciju, to jest ona utiče i na glagolski vid i na glagolsku semantiku, a veza između leksičkog značenja (tipa glagolske situacije) i gramatike (glagolskog vida) ostvaruje se preko distinktivnog obeležja *cilj*. Testovi za srpski jezik potvrdili su da se aktivnosti i stanja javljaju samo u imperfektivnom, a ostvarenja i dostignuća samo u perfektivnom vidu. Obeležje po kome se aktivnosti/stanja i ostvarenja/dostignuća razlikuju, kao što je konstatovano u tekstu, jeste *cilj*.

U prvom delu četvrtog poglavlja detaljno i precizno se analiziraju engleski prevodni ekvivalenti srpskih glagola s prefiksima (i sufiksima/infiksima). Autor skreće pažnju da glagoli s prefiksima čine vrlo mali deo engleskih prevodnih ekvivalenata (oko 5%), a da se obeležja prisutna kod srpskih glagola najčešće prenose sintaksičkim sredstvima. Rezultati analiziranog korpusa potvrđuju pretpostavku da u engleskom jeziku preovladuje analitički princip organizacije jezičke grade, tako da se pojedine komponente značenja i kategorijalne pripadnosti engleskih glagolskih leksema bliže određuju na sintaksičkom nivou. Upravo iz tog razloga, kod pojedinih tipova glagolske situacije moguće je izmeniti (neutralisati ili dodati) obeležje *cilj* na sintaksičkom nivou. U drugom, centralnom delu ovog poglavlja razmatrana je veza između tipa glagolske situacije i vidskih opozicija u engleskom jeziku. Dokazano je da postoji korelacija između tipa glagolske situacije i para vidskih opozicija (složeni progresivni oblik i neprogresivni oblik) koja se ostvaruje preko obeležja *stativnost* i donekle *trajanje*. Međutim korelacija je izostala kod tipa glagolske situacije i vidske opozicije – perfekat/nepfekat.

U zaključnom poglavlju sumiraju se sličnosti i razlike između glagolskih sistema engleskog i srpskog jezika, čime se stvara osnova za uopštavanja na višem nivou, koja bi obuhvatila veći broj genetički i tipološki različitih jezika. Na taj način, kao što autor zaključuje, formulisali bi se principi koji bi mogli da predstavljaju deo opšte teorije glagolskih sistema i jezičkih univerzalija.

Ova studija prof. dr Predraga Novakova ima izuzetan značaj za lingvističku teoriju i nastavnu praksu uopšte, jer se u njoj nalaze izuzetno vredne teorijske postavke i praktična istraživanja, i nudi nagoveštaj proširivanja tematskih granica, odnosno niza konkretnih problema koje treba dalje razradivati (na primer, frazni glagoli i tip glagolske situacije, prefiksacija u srpskom i glagolska polisemija, prevodenje srpskih deminutiva i pejorativa na engleski jezik, uloga objekta u formiranju tipa glagolske situacije u engleskom jeziku i brojni drugi). S obzirom na izbor i tretman teme, na stil i način izlaganja, na obim knjige i druga svojstva koja su u njoj došla do izražaja, ova knjiga zaslužuje i svoje najadekvatnije priznanje: verifikaciju u

1088

praksi, koja je širih razmera od one koja je bila izvorište i oslonac naučnih zadataka prof. dr Novakova.

Iako je i sâm ponudio velike pomake u određenju i analizi glagolskog vida i tipa glagolske situacije, i sagledao mnoge probleme na drugačiji način, dr Novakov podstiče buduće istraživače da se uhvate u koštac sa novim istraživanjima iz ove oblasti jer će se tako nesumnjivo rasvetliti mnoge, još nerazjašnjene, komponente.